

УДК 37.016:81 – 028.31 – 053.4:[82-93] «712»

Л. В. Зімакова

СУЧАСНА ДИТЯЧА КНИГА У КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОМУ РОЗВИТКУ ДИТИНИ

© Зімакова Л. В., 2016
<http://orcid.org/0000-0002-6907-5321>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.192650>

Стаття на теоретико-практичному рівні висвітлює можливості сучасної дитячої книги у комунікативно-мовленнєвому розвитку дітей раннього і дошкільного віку. Запропоновано розглянути проблему дослідження під кутом створення «комунікативно-мовленнєвого поля», агентами якого виступають книга, педагог та дитина. Функціонування цієї моделі педагогічної комунікативно-інформаційної взаємодії пов'язане з особливостями сучасної дитячої книги, набором особистісно-орієнтованих педагогічних засобів й вікових психоемоційних та мовленнєвих можливостей дитини. Сучасна книга має різну типологію, зміст і архітектуру (форму, матеріал, структуру), що дозволяє їй конкурувати з іншими джерелами інформації. Педагог знає етапи комунікативно-мовленнєвої діяльності, пов'язаної з читанням книжок дитині, володіє прийомами залучення дитини до неї: зацікавлює формою, змістом або діями з книгою; інтригує спільною діяльністю та інформацією, мотивує, стимулює, «заражає» позитивними емоціями; залучає до словотворчої діяльності тощо. Вирішальною є роль педагога, який, зважаючи на індивідуальність дитини, здатен використати необхідні прийоми активізації комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільника у спілкуванні з книгою та дорослим.

Ключові слова: сучасна дитяча книга, комунікативний, мовленнєвий, розвиток, діяльність, комунікативно-мовленнєве поле.

Зімакова Л. В. Современная детская книга в коммуникативно-речевом развитии ребёнка.

Статья на теоретико-практическом уровне освещает возможности современной детской книги в коммуникативно-речевом развитии детей раннего и дошкольного возраста. Предложено рассмотреть проблему исследования под призмой создания «коммуникативно-речевого поля», агентами которого выступают книга, педагог и ребенок. Функционирование этой модели педагогического коммуникативно-информационного взаимодействия связано с особенностями современной детской книги, набором личностно-ориентированных педагогических средств и возрастных психоемоциональных и речевых возможностей ребенка. Современная книга имеет разную типологию, содержание и архитектуру (форму, материал, структуру), что позволяет ей конкурировать с другими источниками

інформації. Педагог знає етапи комунікативно-речевої діяльності, пов'язаної з читанням книг дитині, володіє прийомами привертання дитини до неї: зацікавлює формою, змістом або діями з книгою; інтригує спільною діяльністю та інформацією, мотивує, стимулює, «заражає» позитивними емоціями; привертє до словотвірної діяльності. Визначальною є роль педагога, який, враховуючи індивідуальність дитини, здатний використовувати необхідні прийоми активізації комунікативно-речевого розвитку дошкільника в спілкуванні з книгою та дорослим.

Ключові слова: сучасна дитяча книга, комунікативне, речове, розвиток, діяльність, комунікативно-речове поле.

Zimakova L. V. The modern children's book in communicative-speech development of the child

The article lights capabilities of modern children's literature in the communicative-speech development of children of early and preschool age on the theoretical and practical level.

It is noted that the success of domestic linguodidactics models of preschool education depends on the successful combination of linguistic and communicative approaches to education of linguistic personality of the child.

It has been proposed to consider a research problem under the angle of creating a "communicative-speech field", agents of which are a book, a teacher and a child.

The functioning of the model of pedagogical communicational and informational fields is associated with the characteristics of modern children's books, a set of personality-oriented pedagogical tools and emotional age and speech opportunities of the child.

A modern book has a different typology, content and architecture (shape, material, structure) that allows it to compete with other sources of information. The article defines the important stages of the communicative speech-related activities by reading books to the child, tools of attracting the child to them: by form, by content or actions from the book; intriguing by united activities and by information, motivation, stimulation, "infection" by positive emotions; by word-building activities, things like that. The role of teacher is decisive while considering the personality of the child and ability to use the necessary techniques of strengthening and supporting the communicative speech activity of the child with the book.

Key words: modern children's book, communication, language, development, activities, communicative and linguistic field.

Постановка проблеми. Для дитини дошкільного віку постійне спілкування з дорослими і своїми ровесниками є життєво необхідною умовою існування. Соціальною істотою вона стає, налагоджуючи контакти з оточуючими спочатку посмішкою, голосовими реакціями та першими

словами, потім словами-реченнями та мовленнєвими ланцюгами, а в подальшому розгорнутими висловлюваннями, які складаються з логічно і послідовно пов'язаних між собою речень. Але для того, щоб дитина була успішною і щасливою соціальною істотою, дорослі повинні подбати про комунікативно-мовленнєве поле, що її оточує.

Мета статті – на теоретико-практичному рівні розкрити можливості сучасної дитячої книги у комунікативно-мовленнєвому розвитку дітей раннього і дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній дошкільній лінгводидактиці сформувалися два підходи до виховання мовленнєвої особистості дитини – лінгвістичний (А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій та інші) та комунікативний (Т. Піроженко, І. Луценко та інші). Успіх лінгводидактичної моделі дошкільної освіти залежить від вдалого поєднання основних принципів позицій одного і другого – коли дорослий як знавець і носій рідної мови зможе ефективно здійснювати комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільників, ефективно функціонувати в педагогічному комунікативно-інформаційному полі.

Виклад основного матеріалу. У науково-педагогічному понятійному обігу можна зустріти «польове» уявлення про виховні, розвивальні та навчальні процеси. Аналогом тут виступає фізичне поле, що утворюється електричними зарядами, гравітаційними силами і т.п. Поля утворюються так званими агентами поля, свого роду центрами впливу, зарядами. Людина опиняється в полі під дією «агентів поля», що створюють інформаційно-комунікативний образ будь-якої події. В результаті вона відповідним чином змінює свою поведінку і свідомість. Ці зміни є індикатором інформаційного ефекту, що відповідає «пробному заряду», за допомогою якого визначається напруга поля в електростатиці [2]. Перспективність подібної моделі педагогічного комунікативно-інформаційного поля пов'язана насамперед з можливістю застосування вже напрацьованих у фізиці та математиці підходів до дослідження та обчислення польових явищ. Крім того, поняття «поле» безпосередньо враховує у своєму змісті як просторову реальність, так і якісну специфіку систем, що його створюють і взаємодіють в ньому. Це виводить на системний розгляд інформаційну реальність та формалізацію відносин, що виникають у ній [2].

Якщо повернутись до обговорення поняття «педагогічне комунікативно-інформаційне поле», слід сказати, що на сьогодні не існує однозначного його розуміння. Вкладений в нього зміст визначається мовною інтуїцією і контекстом слововживання. Останнє підкреслимо особливо, оскільки значення цього поняття і можливість роботи з ним повністю залежить від педагогічного завдання і від того контексту, в якому це завдання вирішується. У завданні опису педагогічних процесів цей термін може бути використаний і в розумінні освітнього середовища, і в розумінні сім'ї, і в розумінні просторово розподілених джерел навчально-розвивальної інформації і комунікації. В деяких випадках виявляється продуктивним співвідносити його з поняттям педагогічний процес, педагогічна взаємодія, педагогічне спілкування тощо.

У контексті проблематики нашого дослідження ми скористаємося поняттям «комунікативно-мовленнєве поле», де під «комунікативне» будемо розуміти джерела інформації, способи її передачі, агентів, їх характеристики, а під «мовленнєвим» – лінгводидактичний потенціал атмосфери комунікації, що здатна змінювати мовленнєву поведінку та соціальну свідомість.

У контексті досліджуємої проблеми – комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника засобами сучасної дитячої книги – підкреслено, що агентами комунікативно-мовленнєвого поля є дитяча книга, педагог і дитина.

Аналіз наукових досліджень дозволив з'ясувати функції книги для дитини. Так, на сучасному етапі дитячу книгу можна розглядати як предмет-забавку та художній твір. З педагогічної точки зору типологічний аналіз сучасної книги для дітей ми розглядаємо як допоміжний засіб у навчанні та вихованні дітей. Серед деяких психологів навіть побутує думка, що ті книги, які читає дитина перші 7 років свого життя, формують її подальшу долю [6, с. 371–384]. Із соціологічного боку книга – це інструментарій у формуванні у дошкільників ролі майбутнього читача, соціально-культурної особистості. Крім того, книгу можна розглядати і як модель соціальної дії, програму дій на майбутнє. У дошкільній лінгводидактиці А. Богуш визначає педагогічні функції саме художнього літературного твору як мистецтва слова: інформаційно-освітня, виховна, національно-духовна, історична, культураносна, естетична, розважальна [1, с. 54]. Н. Гавриш справедливо зауважує, що художній твір є джерелом творчості дитини – музичної, літературної, образотворчої, театральної. На думку Е. Огар, у сучасному світі

ілюстрована дитяча книжка завдяки своїй внутрішній природі, неповторній семіотичній сутності може відігравати роль одного з найбільш мобільних джерел естетичної інформації. І що більше вона, завдяки цілеспрямованим зусиллям держави, школи, сучасних видавців, ставатиме необхідною приналежністю кожної сім'ї, то міцнішим буде культурний потенціал нації [5, с. 33–52].

Але, на жаль, сьогодні відсутня методологічна база й термінологічний інструментарій щодо побудови комунікативно-мовленнєвого поля засобом сучасної книги. Автори знайшли цікаві, інтригуючі сюжети, героїв, книговидавці покращили дизайн дитячої книги, педагоги вивчили методику читання дітям художніх творів, але дітей цікавлять мультфільми, комп'ютерні ігри, і вже в молодшому шкільному віці вони читають без особливого задоволення, частіше за вимогою дорослих.

На нашу думку, проблема полягає саме в створенні комунікативно-мовленнєвого поля, де одним із зарядів і є книга. Лише побіжно науковці та педагоги визнають книгу як агента комунікації між дитиною і дорослими – батьками, вихователями, іншими дітьми. Майже не розроблена методика організації комунікативно-мовленнєвої діяльності із сучасною книгою. На сучасному етапі існує велика кількість книг для дітей дошкільного віку, тому і методика організації комунікативно-мовленнєвої діяльності за допомогою них має відрізнятися.

З'ясуємо типологію та вимоги до сучасної книги для дошкільника (як важливого агента комунікативно-мовленнєвого поля), оскільки вона повинна бути достойним конкурентом іншим джерелам комунікативно-мовленнєвого розвитку, зокрема телевізійним та комп'ютерним системам.

За інформаційними знаками, згідно зі стандартом ДСТУ 3017-95, дитячі видання можна поділити на: текстові, нотні, картографічні, образотворчі. За матеріальною конструкцією виділяють книжкове, аркушеве, комплектне видання, книжку-іграшку. Види видань за обсягом поділяють на: книги, брошури, листівки. За ознакою складу основного тексту розрізняють моновидання і збірник; за періодичністю виходу видання поділяють на неперіодичні та сері альні; за матеріальним носієм інформації, що не зазначено в стандарті ДСТУ 3017-95, але що засвідчує практика, можна виокремити видання паперові й електронні.

Вивченням проблем типології книжки-іграшки у системі дитячих видань присвячували свої праці такі науковці, як Е. Огар, С. Антонова, С. Карайченцева, С. Болховітінова, Б. Валуєнко. Проаналізувавши всі відомі у видавничій практиці типи книжок-іграшок, К. Волошук формулює власну класифікацію, до якої включає: книжку-«забавку», музичну книжку-іграшку, книжку-«розкладанку», книжку-«шопку», книжку-«куліску», книжку-«вирубку», книжку-«панорамку», «ажурну» книжечку, книги з серії «доторкнися і відчуй», а також пальчикові книжки-іграшки, книжки-малятка та книжки-фігури.

Переважна більшість наукових праць приділяє увагу саме змісту книги – художньому твору. Так, наведемо слова науковця у сфері книговидання Е. Огар: «Цінними в дитячій літературі є саме ті твори, які з великою цікавістю читають не лише діти, а й дорослі. Серед загальних вимог до змісту дитячого видання автори, видавці, редактори мають дотримуватися основних, а саме: 1. Текст має бути коротким за змістом. 2. Спосіб викладу повинен бути простим і зрозумілим. 3. У творах для дітей має бути відсутній похмурий колорит і присутній моральний: вчити добру, чемності, чесності. 4. Кожна інформація повинна давати нові знання і враховувати особливості місцевості, де проживають діти (знайомити сільських дітей з життям міста і навпаки). 5. Видання повинно бути доступним за змістом, цікавим, правдивим у зображенні явищ життя, художнім [4, с. 135].

У руслі даної проблеми цінним є визначення А. Богущ у дошкільній лінгводидактиці принципів добору художніх творів для читання дітям, а саме: висока художня майстерність твору; образність, жвавість мови твору та відповідність літературним нормам; цікавий сюжет твору; простота й чіткість композиції; доступність художнього твору дитині; новизна й контрастність змісту; конкретні педагогічні завдання, для розв'язання яких добирається художній твір [1, с. 76-77]. Також нею були сформульовані принципи ознайомлення дітей з художніми творами, а саме: принцип емоційно-виразного читання художнього твору; усвідомлення й розуміння дітьми змісту художнього твору; повторюваність читання; включення дітей в активну пізнавальну діяльність за змістом художнього твору; взаємозв'язок пізнавальних, виховних і мовленнєвих завдань; тематичне читання творів [1, с. 77-79].

Але слід пам'ятати, що саме дорослий робить її привабливою для дитини. Він є основним агентом комунікативно-мовленнєвого поля, його центром впливу, зарядом, що впливає на поведінку дитини – зацікавлює, інтригує, мотивує, стимулює, заражає емоційно тощо.

Життя дитини з перших років повинно бути пов'язане з книгою, а дорослі мають організовувати своє спілкування з дитиною і через книгу також, використовуючи її і як предмет, і як художній твір, і як іграшку, і як картинку тощо.

Детальніше зупинимось на книжці-іграшці, оскільки це видання особливих конструктивних форм, яке призначене для розумового та естетичного розвитку дітей, і є однією з перших книг дитини раннього віку (від 6 міс. до 3-х років), яку дорослі використовують для організації спілкування дитини з ними, оскільки читацькими навичками дитина першого року життя не володіє, досвіду для сприйняття серйозних художніх творів ще не має. Тому головне призначення першої книги, на нашу думку, і є комунікативно-мовленнєве.

Першими книгами для дітей від шести місяців є книга-іграшка. Це така книга, зміст і архітектура (форма, матеріал, структура) якої обумовлені віковим періодом розвитку дитини. Як вважають психологи, у цей період дитина жадібно ловить зовнішні подразнення, а отже, видавець, створюючи книгу, інстинктивно прагне посилити її ефективність звуконаслідуванням, театралізованою або конструктивною грою, зв'язком книжки з іграшкою [3, с. 160]. Тому дизайн книги-іграшки для дітей раннього віку набуває незвичайної форми, вводяться нові матеріали та окремі ігрові модулі.

При виборі книги для дітей раннього віку важливо звернути увагу на те, щоб вона була легкою, викликала приємні тактильні відчуття. Бібліотека для малюка формується вже з першого року його життя. Книжки-«забавки» мають форму подушок і є значно ближчими до гумових іграшок для купання та м'яких іграшок, ніж до традиційного паперового видання. Івано-Франківське видавництво «Кашалот» уперше в Україні почало випускати книжки з тканини, призначені для розвитку дітей від шести місяців до трьох років. Подібні книжки-подушки можна виготовити дорослому з однотонної тканини (ситець, байка), тонкого синтепону, поролону, кольорових ниток, шнурочків, липучок, гачечків тощо. Ілюстраціями можуть бути фігурки, вирізані з інших тканин та пришиті, або вишиті по контуру. Такі книги можна випрати.

Конструюючи та виготовляючи власноруч такі книжки-«забавки», дорослий повинен стимулювати комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини – продумувати словник, граматичні конструкції, пов'язані з зображеннями, активізацію мовлення дитини раннього віку. Як ми вже зазначали вище, дитяча книга – це заряд комунікативно-мовленнєвого поля, тому вона повинна стимулювати та активізувати голосові реакції дітей, перші звуконаслідувальні слова, розвивати дрібну моторику. Ми радимо нашивати на таких книжках-«забавках» фігурки собачок (звуконаслідувальне слово «гав-гав»), кішечок («няв-няв»), качечок («кря-кря»), машинок («бі-бі») тощо. До сторінок пришивати інтерактивні елементи – гудзики різних кольорів та розмірів, шнурівки, стрічки, липучки, мереживо, які будуть обстежувати пальчики маленької дитини, викликати спільні для дитини і дорослого позитивні емоції – радість, подив, задоволення, спонукати до комунікативно-ігрової діяльності з дорослим, сенсорно-пізнавального розвитку, активізувати дрібну моторику пальців рук. Пізніше, приблизно з 1 р. 2 міс., можна стимулювати у мовленні дітей вживання речень за цими книжками-«забавками»: «Собачка сидить», «Кішка сидить», «Качечка стоїть», «Машинка стоїть» тощо. Дитина вчиться за її допомогою одягатися, шнурувати черевики, зав'язувати стрічки на волоссі, заціпати гудзики.

Важливо пов'язувати зображене на сторінках книжки-«забавки» із реальними об'єктами довкілля і природи. Тоді герої стають ближчими і зрозумілими для малят, викликають приємні спогади, емоції, що зближує комунікантів. За кожним зображенням треба закріплювати одне слово-назву і не змінювати його під час іншого заняття.

Після виготовлення або покупки книжки-«забавки» необхідно залучити дитину до її читання. На нашу думку, процес читання дитині дошкільного віку – це складна комунікативно-мовленнєва діяльність дитини і дорослого. Дошкільник без дорослого прочитати книгу може тільки у випадку розгляду ілюстрацій. Багатьох дітей приваблює виконання сучасних дитячих книг. Але без дорослого вони «німі», їх художньо-естетична, соціально-моральна, лінгводидактична цінність втрачається. Тому дуже важливо дорослим з раннього дитинства залучати дітей до комунікації засобом сучасної книги. Цей комунікативний акт можна так і називати «почитати книгу», оскільки сама дитини ще неспроможна відтворити друкований текст, а здатна лише слухати

текст і розглядати ілюстрації. Схарактеризуємо етапи комунікативно-мовленнєвої діяльності пов'язаною з читанням книжок дитині.

На нашу думку, перша комунікативна дія у «спілкуванні» дитини з книгою пов'язана зі змовою дорослого і дитини «почитати книгу». Не всіх дітей легко можна залучити до слухання художнього твору. Тому у змові «почитати книгу», по-перше, важливу роль відіграє сама книга, її оформлення, відповідність інтересам дитини. По-друге, від самого дорослого залежить, чи погодиться дитина «почитати книгу»: від щирого зацікавлення дорослого у спілкуванні із дитиною під час читання, в інтонаційній виразності його мовлення як під час заклику до «читання», так і під час самого читання художнього твору; від форм звертання до дитини, які використовує дорослий, пропонуючи «почитати книгу» разом; від вдало підібраного моменту в життєдіяльності дитини.

Як відомо із наукових досліджень, мовленнєво-комунікативна діяльність дошкільника залежить від емоційного стану дитини, тому змова на комунікацію «почитати книгу» залежить від емоційно-психологічного комфорту дитини, її ставлення до дорослого, доцільності у режимному процесі. Так дитина легко може погодитися «почитати книгу», якщо вже добре порухалася, награлася іграшками, поїла тощо.

Після змови «почитати книгу» розпочинається наступний етап комунікації – розгляд книги. Малюку можна запропонувати її розглянути, потримати в руках. Цей процес дорослому обов'язково треба озвучувати – називати зображені предмети, задавати відповідні запитання за ілюстраціями, інтонаційно-захоплено відгукуватися про зображених на малюнках героїв, загадковою інтонацією голосу закликати до прослуховування, бажання дізнатися, що про нього (героя, наприклад, курчатка, ведмежатка) написано в цій книзі, яка пригода сталася тощо. Розгляд книжок-«забавок», в яких немає тексту, дорослому необхідно самостійно озвучувати відповідними віршованими творами про собачку, кішечку, качечку, машинку тощо.

Діти раннього віку з нестійкою і нетривалою увагою можуть перервати «спілкування з книгою» вже на етапі розгляду ілюстрацій – вони категорично можуть закрити книгу, заперечливо хитати голівкою, навіть дратуватися. Не треба їх змушувати слухати читання саме зараз. Але наступного разу можна змінити стратегію ознайомлення з книгою – зацікавити тільки обкладинкою,

а наступні сторінки розглядати, читаючи дитині текст, а вже потім можна обговорити ілюстрації.

Процес читання – це також комунікація, передача інформації. По-перше, це словесна інформація, яка повинна бути дитині зрозумілою, доступною, по-друге, дошкільнику, особливо раннього віку, не завжди вдається зосереджено слухати текст, він може рухати ногами, руками, головою або переміщатися по дивану, підлозі, може сміятися, повторювати за дорослим слова тощо. Дорослий повинен спокійно реагувати на таку поведінку і лише приємною чи здивованою, чи загадковою інтонацією свого голосу закликати до подальшого прослуховування, підтримувати його адекватний настрій. Крім того, можна пропонувати дитині перегортати сторінки, і тоді вона знову повертається до комунікативної ситуації «читання книги».

Дитина першого року життя спілкується з дорослим експресивно-мімічними засобами, предметними діями, першими словами, ситуативним мовленням. У цей період у дитини формуються важливі емоції, тому дуже важливо, щоб дорослі були біля дитини і використовували книгу як засіб співробітництва, а дитина відчувала потребу у співробітництві з дорослим як з помічником, учасником і організатором спільних дій (з 6 місяців). Дорослий читає дитині книгу виразно, з відповідними емоціями, відтворюючи «звукові маски» героїв. Якщо він промовляє вірш веселим, радісним голосом, дитина, не розуміючи до кінця зміст почутого, наслідує його інтонацію у голосових реакція – гулінні, лепетанні, трелях, перших словах. Під час читання можна практикувати спокійне погладження тіла дитини, ручок або ніжок, що розслабляє дитину. За ласкавим голосом дорослого дитина тягнеться до нього всім тілом. Спілкування під час читання книги із перших місяців – це поліфонія інтонацій. Дитина несе у собі настрій враження від зустрічі з книгою та дорослим, пам'ять про його погляди, інтонацію, тональність мовлення, спосіб реагувати на її поведінку. Тому так важливо, плануючи «читання книги» дитині, обміркувати не тільки зміст книги, а й особливості мовлення і комунікативної поведінки (як я говоритиму, як я буду читати, які вербальні і невербальні засоби дадуть мені можливість бути виразним, переконливим, коректним, яку емоційну атмосферу спілкування я хотів би створити).

У подальшому – до 3-х років – розвивається ситуативно-ділова форма спілкування, де активним агентом комунікації виступає дорослий, а книга стає

позитивним зарядом комунікативно-мовленнєвого поля сімейної життєдіяльності. Комунікативність «читання книги» пов'язане з розмовами про прочитане та побачене. Розмови можуть бути характеру розпитування, обговорення, диспуту, спонукання тощо. У разі розпитування дорослий задає низку запитань за змістом художнього тексту або в зв'язку з прочитаним, стимулюючи дитину такими словами «покажи», «відкрий», «назви», «пригадай», «розкажи», «повтори» тощо. Під час обговорення змісту книги з дітьми другого і третього років життя педагог може розв'язувати соціально-психологічні та проблемно-пізнавальні питання розвитку дитини. У такому разі педагог закликає «поміркуй», «подумай», «доведи» тощо. Бесіда за змістом художнього твору сприяє активізації словника, граматичної будови, формує у дитини вміння виконувати роль слухача і мовця, а саме: вміння відповідати на запитання; вміння спілкуючись з дорослими, однолітками, дивитися у вічі, говорити спокійно, природним голосом або голосом героя, активно не жестикулювати, не зачіпати співрозмовника, вміння під час розмови проявляти стриманість, вислуховувати співрозмовника до кінця, не перебивати його, розмовляти невимушено, без напруження, тактовно.

Окремі комунікативні дії під час «читання книги» пов'язані з ігровою, пізнавальною та мистецькою діяльністю за змістом художнього твору та книгою як засобом комунікативного розвитку дошкільника. Прикладом таких ігрових видів діяльності є розігрування діалогів художнього твору, моделювання діалогів у зв'язку зі змістом прочитаного твору (особливо соціально-морального змісту), з пізнавально-дослідницькою діяльністю (досліди з водою та снігом за віршем Платона Воронька «Кіт не знав», вимірювання за допомогою умовної мірки чи способом прикладання за віршем Лідії Повх «Ой, не жарти!»), з мистецькою діяльністю (театралізація, малювання, аплікація, ліплення тощо).

Цікавими у стимулюванні комунікативно-мовленнєвого розвитку є книжки-панорами – казковий будиночок з об'ємними декораціями, чи галявинка з курчатами, а також книжки-іграшки, в яких герої представлені у вигляді фігури з рухливими частинами – у котика рухаються очі, у пташки – крила, у півника чи курочки – дзьоб. Дитина може легко виконувати прохання дорослого, сама ініціювати діалоги з дорослим – закликати погратися, потримати, перегорнути, сказати слова героя тощо. Працюючи з книжками-

втулками, дорослий може навмисно помилятися з фігурками, що стимулює дитину до прояву різних емоцій та висловлювань, подібні ситуації можуть виникати при «читанні книг-пазлів». Книжки-розкладинки (ширмочки, панорамки) можна комбінувати між собою і складати зовсім нову історію.

Вже в середньому та старшому дошкільному віці у процесі успішної комунікації за змістом дитячої книги дорослий може стимулювати дітей до словесної творчості і створювати ситуацію успіху, співпраці та співраді за досягнуті результати мовленнєвої творчості. Наведемо приклад комунікації дорослого з дитиною за книжкою-пазлом за віршем Ріната Курмашева «День народження». Зовнішній вигляд книги, її ігровий характер, гарні ілюстрації, ігровий та діяльнісний підходи стимулювали у дитини п'ятого року життя спільну з дорослим словесну творчість – вони разом придумали свої вірші за ілюстраціями. У процесі комунікації дорослому вдалося своєю приємною і захопливою інтонацією, закликами «давай подумаємо», «давай придумаємо», «давай доберемо», «спробуй» стимулювати слухання вірша, складання пазлів, ланцюжка з пазлів-фігурок героїв, що відтворювала послідовність приходу звірят-гостей на день народження до білочки. Дорослий захоплювався вправною ігровою діяльністю дитини («Молодець!», «Яке красиве слово ти підбрала», «Як добре, що ти помітила це» тощо), а вона в свою чергу погодилася складати вірші за ілюстраціями. Наприклад, віршик до ілюстрації білка з тортком: *Солодкий тортик готувала – // Білка гостей своїх чекала.*

Дорослий активно використовує прийоми активного слухання. Зокрема, дитина, переконавшись, що дорослий готовий слухати її, починає розповідати все більше, а дорослий отримує цінну інформацію – слово, риму, речення тощо. Так, спостережливий і уважний дорослий помітив, що дитячу увагу на ілюстрації привернула полуниця (ілюстрація «Білка зустрічає зайчика з подарунком»), і ось які віршовані рядки вони придумали: *Полуниця тут росте – // Вона також гостей жде: // Вона вже доросла – // Хоче, щоб її з'їли.* Віршовані рядки до наступної ілюстрації про стіл: *І стіл терпить щосили, // Щоб все з нього поїли.*

Комунікація під час поетичної творчості дорослого і дитини забезпечує створення атмосфери уваги, формування вміння стримувати себе, виховання доброзичливості, чуйності дорослого до дитини і навпаки. Дитина вчиться просити книгу, фігурку, перегорнути сторінку, повторити віршовані рядки,

вчиться поступатися, ділитися книжкою і гратися дружно, допомагати словом і дією. Комунікація під час поетичної творчості розвиває у дітей адекватну самооцінку висловлювань, поступливість, а також самооцінку власних можливостей і досягнень. Дитина, контактуючи з дорослим під час «читання книги», вчиться адекватно відгукуватися на прохання і пропозиції дорослого.

Висновки. Сучасна дитяча книга може виступати важливим засобом комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільника від народження до досягнення ним 6-7 років. Її типологія, архітектура, дизайн набуває незвичайної форми, нові матеріали та окремі ігрові модулі роблять її привабливою. Організація комунікативно-мовленнєвої діяльності як моделі педагогічного комунікативно-мовленнєвого поля пов'язане з особливостями сучасної дитячої книги, набором особистісно-орієнтованих педагогічних засобів й вікових психоемоційних та мовленнєвих можливостей дитини.

Література

1. Богущ А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти / А. Богущ, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2006. – 304 с.

2. Калмыков А. Что такое информационно-коммуникативное пространство? – Оптимальные коммуникации. – 20.01.2016. [Електронний ресурс] <http://jarki.ru/wpress/2010/03/10/1004/>

3. Карайченцева С.А. Книговедение: Литературно-художественная и детская книга. Издания по филологии и искусству: [ученик] / С. А. Карайченцева. – М. : МГУП, 2004. – 424 с.

4. Огар Є. І. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки. / Є. І. Огар : навч. посіб. для студ. вузів. – Львів: Аз-Арт, 2002. – 158 с.

5. Огар Є. І. Особливості семіотики сучасної дитячої книжки: слово – зображення – форма / Є. І. Огар // Книга і преса в контенті культурно-історичного розвитку суспільства: зб. наук. праць. – Львів, 1998. – № 8. – С. 33–52.

6. Огар Є. І. Типологічний аналіз сучасної книги для дітей / Є. І. Огар // Львівська наук. б-ка ім. В. Стефаника, 1999. – № 6. – С. 371–384.